

Prof. Sakari Melander
11.2.2026

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: **Hallituksen esitys (HE) 187/2025 vp** eduskunnalle syyteneuvottelun käyttöalan laajentamista koskevaksi lainsäädännöksi

Aluksi

Käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia (689/1997), esitutkintalakia (805/2011), rikoslakia (39/1889) ja liiketoimintakiellosta annettua lakia (1059/1985) syyteneuvottelun käyttöalan laajentamiseksi. Esityksessä ehdotetaan, että syyteneuvottelun ja tunnustamismenettelyn soveltamisalaan kuuluiin rikoksiin lisättäisiin törkeä huumausainerikos, törkeä ryöstö ja törkeä ihmiskauppa. Syyteneuvottelussa voisi jatkossa neuvotella myös yhteisösakosta ja liiketoimintakiellosta sekä rikoshyödyistä tilanteessa, jossa syyttäjän vaatimus rikoshyödyn määrästä ylittää asianomistajan vahingonkorvausvaatimuksen. Lisäksi esityksessä ehdotetaan tiettyjä muita syyteneuvottelun tehostamiseen tähtääviä muutoksia.

Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan.

Esityksen arvioinnin lähtökohdat

1. Syyteneuvottelua koskeva lainsäädäntö tuli Suomessa voimaan vuonna 2015 (670–675/2014). Tuolloin ehdotettua lainsäädäntöä pidettiin periaatteellisesti varsin merkittävänä mutta myös ongelmallisena (LaVM 5/2014 vp, s. 2/II). Eduskunnan lakivaliokunta katsoi, että syyteneuvottelua koskeva sääntely merkitsi poikkeamista aiemmin noudatetuista rikos- ja

prosessioikeudellisen järjestelmän periaatteellisista lähtökohdista ja arvoista, joihin kuului muun muassa torjuva suhtautuminen siihen, että valtion vastuulla olevasta rangaistusvastuun toteuttamisesta voitaisiin tapauskohtaisesti neuvotella (LaVM 5/2014 vp, s. 2–3).

2. Syyteneuvottelua koskevaa esitystä arvioidessaan lakivaliokunta piti ensinnäkin perusteltuna, että neuvottelun kohteena on ainoastaan rangaistusseuraamus eivätkä tosiasiat eli se, mitä asiassa on tapahtunut. Tätä valiokunta perusteli sillä, että syyteneuvottelussa oli tuolloin kysymys suomalaiselle rikosprosessille vieraasta neuvottelusta (LaVM 5/2014 vp, s. 3/I). Valiokunta suhtautui sinänsä hyväksyvästi syyteneuvottelujärjestelmän käyttöönoton taustalla vaikuttaneisiin muun muassa rikosasioiden esitutinnan, syyteharkinnan sekä tuomioistuinkäsittelyn tehostamiseen liittyviin tavoitteisiin, mutta korosti, että uusi menettely ei saa johtaa oikeusturvan heikkenemiseen eikä väärinkäyttöihin väriiden tunnustusten muodossa (LaVM 5/2014 vp, s. 3). Lisäksi valiokunta katsoi, että tuolloin ennakoitujen kustannussäästöjen toteutumista tulee tarkoin seurata (LaVM 5/2014 vp, s. 3/II).

3. Lisäksi valiokunta kiinnitti useisiin tuolloin ehdotetun sääntelyn yksityiskohtiin huomiota tavalla, jolla syyteneuvottelun sisältämiä periaatteellisia ongelmia pyrittiin vähentämään (LaVM 5/2014 vp, s. 3/II). Valiokunta esimerkiksi piti välttämättömänä, että syyteneuvottelu perustuu tuomioistuinkontrolliin, ja tämän vuoksi edellytti, että syyteneuvottelumenettelyyn liittyvässä tunnustamisoikeudenkäynnissä tuomioistuimelle esitetään myös asiassa kertynyt esitutkintamateriaali (LaVM 5/2014 vp, s. 8).

4. Eduskunnan perustuslakivaliokunta arvioi tuolloin ehdotettua syyteneuvottelua koskevaa lain-säädäntöä perustuslain (731/1999) 3 §:n 3 momentin tuomiovallan käyttöä koskevan sääntelyn sekä perustuslain 21 §:ssä tarkoitetun oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä ja 6 §:ssä tarkoitetun yhdenvertaisuutta koskevan perusoikeussäännöksen kannalta. Valiokunta katsoi, että esityksen sisältämät lakiehdotukset voitiin käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä (PeVL 7/2014 vp, s. 6/II), mutta muun muassa korosti, että sääntely ei saa muodostua rikoksesta epäiltyjen tai rikosasian vastaajien kannalta mielivaltaiseksi eikä erottelu rangaistuksen lievennyksen suuruudesta huolimatta ole kohtuutonta. Sääntelyä oli valiokunnan mukaan syytä kehittää niin, etteivät erot seuraamusten ankaruudessa käytännössä muodostu epäasiallisen suuriksi. Lisäksi valiokunnan mukaan yhdenvertaisuutta voidaan syyteneuvottelusääntelyn suhteen vahvistaa rajaamalla syyteneuvottelu rikoksiin, jotka kohdistuvat valtioon ja julkisyhteisöihin (PeVL 7/2014 vp, s. 6/II).

Esityksen tavoitteet ja niiden hyväksyttävyys

5. Esityksen (HE, s. 50) päätavoitteena on lisätä syyteneuvottelun käyttöä laajentamalla syyteneuvottelujärjestelmän soveltamisalaa ja kehittämällä syyteneuvottelua koskevaa menettelyä. Tällä pyritään suurempien resurssisäästöjen saavuttamiseen eri rikosprosessitoimijoille. Esityksellä (HE, s. 51) tavoitellaan myös suurempia prosessiekonomisia hyötyjä esitutkintaviranomaisille ja syyttäjille resurssien säästämiseksi ja vapauttamiseksi muiden rikosasioiden tutkintaan.

6. Esityksen suhdetta perustuslakiin ja säätämisyjärjestystä koskevissa perusteluissa (s. 112–113) on kattavasti käsitelty esityksessä ehdotetun sääntelyn suhdetta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja asioiden viivyttyksettömyyden käsittelyyn sekä kiinnitetty huomiota siihen, että tarve rikosprosessia nopeuttaville toimenpiteille oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja oikeusturvan

turvaamiseksi on entisestään kasvanut. Esityksessä (s. 113) todetaan rikosasioiden käsittelyyn käytettävän ajan huolestuttavasti kasvaneen.

7. Eduskunnan lakivaliokunta on hiljattain kiinnittänyt huomiota siihen, että syyttäjien käsiteltäväksi tulevien asioiden määrä on kasvanut ja että tuomioistuinlaitoksessa vireillä olevien asioiden määrät ja keskimääräiset käsittelyajat ovat korkealla tasolla. Ruuhkautuminen on valiokunnan saaman selvityksen mukaan pitkäkestoista eikä ruuhkia ole tietystä lisäresursoinnista huolimatta saatu purettua (LaVL 7/2025 vp, s. 4; ks. myös LaVL 8/2025 vp, s. 4–5).

8. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti kiinnittänyt huomiota oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja asioiden viivytyksettömään käsittelyyn liittyvien perusoikeuksien merkitykseen oikeudenkäynnin kulmakivinä (PeVL 43/2021 vp, 12 kohta ja siinä mainitut lausunnot). Lisäksi valiokunta on katsonut, että tuomioistuinmenettelyjen kehittäminen voi ajan oloon vaikuttaa asioiden käsittelyaikoihin ja siten edistää perustuslain 21 §:n 1 momentissa jokaiselle turvattua oikeutta saada asiansa ilman aiheetonta viivytystä tuomioistuimessa käsitellyksi (esim. PeVL 4/2010 vp, s. 5/II ja siinä mainitut lausunnot). Valiokunta on korostanut, että oikeudenkäyntien kokonaiskeston lyhentämiseen on pyrittävä sellaisin uudistuksin, jotka ovat tasapainossa oikeudenkäynnin joutuisuuden ja oikeusturvan muiden ulottuvuuksien kanssa (PeVL 7/2014 vp, s. 2–3).

9. Esityksen tavoitteet ovat nähdäkseni selvästi hyväksyttäviä ottaen huomioon esityksessä (esim. s. 113) esitetyt rikosasioiden käsittelyaikojen kasvua koskevat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja asioiden viivytyksettömän käsittelyn kannalta hyvin huolestuttavat näkökohdat. Esityksessä (s. 55–60) esitetyt arviot siinä ehdotettujen muutosten taloudellisista vaikutuksista ovat sinänsä varsin maltillisia, mutta nähdäkseni suhteellisen vähäisiäkin asioiden käsittelyaikojen kohentumiseen liittyviä hyötyjä voidaan pitää perustuslain 21 §:n kannalta perusteltuina.

10. Vaikka syyteneuvotteluun kohdistettiin sitä säädettäessä suhteellisen voimakastakin kritiikkiä, ei nähdäkseni ole realistista ajatella, että siitä luovuttaisiin tai että sitä koskevaa sääntelyä ei kehitettäisi edelleen syyteneuvottelun tehostamiseksi. Selvää sinänsä on, että syyteneuvottelua koskevaa sääntelyä kehitettäessä on kiinnitettävä korostunutta huomiota oikeusturvaan sekä yhdenvertaisuuteen liittyviin näkökohtiin. Nähdäkseni käsiteltävänä olevassa esityksessä on sinänsä lähtökohtaisen hyvätasoisesti pyritty yhtäältä tehostamaan voimassa olevaa syyteneuvottelua koskevaa sääntelyä ja toisaalta kiinnittämään huomiota oikeusturvan näkökohtiin.

Syyteneuvottelun ja tunnustamismenettelyn soveltamisalan laajentaminen

11. Esityksessä ehdotetaan, että syyteneuvottelun soveltamisalaa laajennettaisiin kattamaan rikoslain 25 luvun 3 a §:ssä tarkoitettu törkeä ihmiskauppa, 31 luvun 2 §:ssä tarkoitettu törkeä ryöstö ja 50 luvun 2 §:ssä tarkoitettu törkeä huumausainerikos (1. lakiehdotuksen 1 luvun 10 §:n 1 momentin 1 kohta). Vastaavasti myös tunnustamismenettelyn soveltamisalaa laajennettaisiin kattamaan sanotut rikokset (2. lakiehdotuksen 3 luvun 10 a §:n 5 momentti). Voimassa olevan lainsäädännön mukaan syyteneuvottelu ja tunnustamismenettely tulevat kysymykseen, jos epäilystä rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on enintään kuusi vuotta vankeutta. Valtaosa rikoslain 20 ja 21 luvussa tarkoitetuista seksuaalirikoksista sekä henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista on kuitenkin rajattu sanottujen menettelyjen ulkopuolelle. Seuraavassa käsitellään syyteneuvottelun soveltamisalan laajentamista, mutta jäljempänä sanottu on soveltuvien

osin sovellettavissa myös tunnustamismenettelyn soveltamisalan laajentamista koskevaan ehdotukseen.

12. Syyteneuvottelusta alun perin säädettyä eduskunnan lakivaliokunta kiinnitti huomiota menettelyn soveltamisalaan kuuluvien rikoksiin. Valiokunta totesi, että seksuaalirikosten sekä henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten pääasiallinen rajaaminen syyteneuvottelun ulkopuolelle johtuu siitä, että kysymys on erittäin herkkiin oikeushyviin kohdistuvista rikoksista. Tällöin yleinen ja yksityinen etu puoltavat tällaisten rikosten tutkimista tavallisessa järjestyksessä ja rangaistuksen mittaamista normaaliasteikolta (LaVM 5/2014 vp, s. 4/I). Valiokunta kuitenkin totesi, että syyteneuvottelun soveltamisalaan kuuluu myös rikoksia, jotka kohdistuvat henkeen ja terveyteen. Valiokunta kiinnitti huomiota siihen, että rikoslain 31 luvun 1 §:ssä tarkoitettu ryöstö sekä 25 luvun 3 §:ssä tarkoitettu ihmiskauppa kuuluvat syyteneuvottelun soveltamisalaan. Valiokunta arvioi ehdotettua sääntelyä tästä näkökulmasta kriittisesti ja korosti, että sääntely on hyväksyttävissä vain, koska oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan syyteneuvotteluun ryhtymistä on aina harkittava asian laadun perusteella (LaVM 5/2014 vp, s. 4–5).

13. Eduskunnan perustuslakivaliokunta kiinnitti syyteneuvottelua koskevaa lainsäädäntöä alun perin säädettyä huomiota siihen, että neuvottelun kohteena voi olla törkeitä rikoksia (PeVL 7/2014 vp, s. 3/II). Perustuslain 6 §:ssä tarkoitetun yhdenvertaisuuden kannalta valiokunta katsoi, että yhdenvertaisuutta syyteneuvottelua koskevassa lainsäädännössä voidaan vahvistaa rajaamalla syyteneuvottelu rikoksiin, jotka kohdistuvat valtioon ja julkisyhteisöihin (PeVL 7/2014 vp, s. 6/II).

14. Esityksessä ehdotetaan suhteellisen maltillista syyteneuvottelun rikosperustaisen soveltamisalan laajentamista. Perusteluna voidaan nähdäkseni erityisesti pitää törkeän huumausainerikoksen lisäämistä syyteneuvottelun soveltamisalaan, koska huumausainerikoksella ei ole asianomistajaa ja koska törkeistä huumausainerikoksista tuomitaan usein varsin pitkäkestoisia rangaistuksia. Tällöin myös saavutettavat prosessiekonomiset hyödyt samoin kuin kustannusvaikutukset olisivat oletettavasti varteenotettavat.

15. Toisaalta erityisesti törkeän ihmiskaupan ja törkeän ryöstön lisäämiseen syyteneuvottelun soveltamisalaan voidaan kohdistaa myös kriittisiä huomioita. Lakivaliokunnan aiemmin toteamin tavoin ihmiskauppaa ja ryöstöä voidaan pitää myös henkeen ja terveyteen kohdistuvina rikoksina, minkä vuoksi niitä koskeva syyteneuvottelun soveltamisalan laajentaminen ei ole täysin johdonmukaista suhteessa siihen, miten syyteneuvottelun soveltamisalasta yleisemmin on säädetty ja minkä luonteisiin oikeushyviin kohdistuvat rikokset on jätetty menettelyn soveltamisalan ulkopuolelle. Toisaalta voidaan nähdäkseni kuitenkin esityksessä todetu tavoin arvioida, että tietynlaiset törkeät ryöstöt (esim. arvokuljetusryöstöt; ks. HE, s. 99) samoin kuin tietynlaiset törkeää ihmiskauppaa koskevat tapaukset (esim. marjanpoimintaan liittyvät tapaukset; ks. HE, s. 99) soveltunevat syyteneuvotteluun tavalla, josta voisi aiheutua prosessiekonomista hyötyä. Nähdäkseni edellä todetuista syistä olisi kuitenkin edelleen syytä painottaa, että törkeää ryöstöä ja törkeää ihmiskauppaa koskevin osin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu syyteneuvottelun perusteltavuus asian laadun kannalta korostuu (LaVM 5/2014 vp, s. 5/I).

16. Erityisesti on nähdäkseni kuitenkin vielä kiinnitettävä huomiota rikoslain 31 luvun 2 §:ssä tarkoitettuun törkeään ryöstöön syyteneuvottelun soveltamisalaan kuuluvana rikoksena. Nuorten

osuus ryöstörikoksista epäillyistä on viime vuosina kasvanut. Vuonna 2022 alaikäiset muodostivat 22 prosenttia ryöstörikosten epäillyistä, kun vuonna 2023 vastaava osuus oli 39 prosenttia (Ilari Kolttola (toim.), Rikollisuustilanne 2023: Rikollisuustilanne tilastojen ja tutkimusten valossa. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti 2024, s. 168). Alaikäisten tekemien ryöstöjen asianomistajat myös lienevät useimmiten alaikäisiä.

17. Syyteneuvottelua voidaan soveltaa, vaikka rikoksesta epäilty olisi alaikäinen. Tällöin epäillylle tai vastaajalle on oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 a §:n 2 momentin mukaan aina määrättävä avustaja.

18. Esityksessä ei arvioida syyteneuvottelun soveltamisalan laajentamisen merkitystä lapsen edun kannalta. Tässä suhteessa merkityksellistä olisi ollut toteuttaa lapsen edun huomioon ottamiseen kiinnittyvää arviointia niin alaikäisen epäillyn tai vastaajan kuin alaikäisen asianomistajan näkökulmasta. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 60/1991) 3(1) artiklan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen oikeuksien sopimuksen noudattamista valvova komitea on yleiskommentissaan (29.5.2013, CRC/C/GC/14) korostanut kohdan soveltuvuutta kaikissa oikeusasteissa tapahtuviin oikeudenkäynteihin ja kaikkiin asianmukaisiin lapsia koskeviin menettelyihin ilman minkäänlaisia rajoituksia (27 kohta). Komitea on todennut, että yksittäisissä päätöksissä lapsen etu on arvioitava ja määritettävä kyseisen lapsen erityistilanteessa. Tässä arviossa huomioon otettavia lapsen henkilökohtaisia olosuhteita ovat muun ohessa ikä ja kehitystaso (erit. 48 kohta).

19. Edellä todettu huomioon ottaen lakivaliokunta voisi esityksestä antamassaan mietinnössä korostaa, että syyteneuvottelun edellytyksiä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan arvioitaessa tulisi kiinnittää korostunutta huomiota lapsen etuun sen ohella, että tällaisessa tilanteessa sanotun lainkohdan 2 kohdassa tarkoitettun asian laadun merkitys arviointiperusteena korostuu. Erityisesti kysymys ajankohtaistunee törkeitä ryöstöjä koskevissa asioissa syyteneuvottelun edellytyksiä arvioitaessa. Tässä suhteessa merkitykselliseksi voinee muodostua myös se, että alaikäisten tekemiä törkeitä ryöstöjä saatetaan toteuttaa ryhmässä tai muissa yhteenliittymissä, jolloin riski tietyn ryhmään kuuluvan tai siihen kytkeytyvän alaikäisen painostamisesta väärään tunnustamiseen lienee vähintään ajateltavissa oleva.

20. Ei nähdäkseni olisi myöskään poissuljettua, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa nimenomaisesti säädettäisiin lapsen edun huomioon ottamisesta syyteneuvottelussa. Lapsen edun säännöspäätösperustainen huomioon ottaminen toteuttaisi lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3(1) artiklaa sekä edellä mainittua lapsen oikeuksien sopimuksen noudattamista valvovan komitean yleiskommenttia. Mahdollisessa säännöksessä olisi kiinnitettävä huomiota sekä rikoksesta epäillyn tai vastaajan että asianomistajan asemaan lapsen edun näkökulmasta. Lapsen edun huomioon ottamisen kannalta ei nähdäkseni ole välttämättä yksin riittävää, että epäillyn tai vastaajan ollessa alle 18-vuotias tälle on oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 a §:n 2 momentin mukaan aina määrättävä avustaja. Saattaisi olla perusteltua myös säätää lapsen edun huomioon ottamisesta syyteneuvottelun yleisiä edellytyksiä koskevassa sanotun lain 1 luvun 10 §:ssä. Syyteneuvottelun henkilöllisen soveltamisalan ulottumista alle 18-vuotiaisiin voidaan sinänsä lakivaliokunnan aiemman asiaa koskevan kannan mukaan pitää perusteltuna (LaVM 5/2014 vp, s. 5/I), mutta lapsen edun huomioon ottamiselle syyteneuvottelun yleisistä edellytyksistä säädettäessä olisi esitettävissä suhteellisen vahvoja perusteita.

21. Kokonaisuutena arvioiden esityksessä ehdotettu syyteneuvottelun soveltamisalan laajentaminen ei nähdäkseni muodostu ongelmalliseksi, mutta huomiota tulisi korostuneesti kiinnittää edellä mainittuihin seikkoihin.

Liiketoimintakiellosta neuvottelu

22. Esityksessä ehdotetaan, että syyteneuvottelussa voisi jatkossa neuvotella liiketoimintakiellosta. Neuvottelu voisi kohdistua kiellon vaatimiseen, keston ja sisältöön. Asiasta säädettäisiin tarkemmin liiketoimintakiellosta annettuun lakiin ehdotettavilla muutoksilla (4. lakiehdotus).

23. Tältä osin keskeinen ehdotettu säännös olisi 4. lakiehdotuksen 7 §, jossa säädettäisiin liiketoimintakielloa koskevasta tuomioesityksestä. Ehdotettu sääntely on nähdäkseni oikeasuhtaista, koska ehdotetussa 7 §:n 1 momentissa säädettäisiin kiellon sisältöä ja kestoja koskevasta neuvottelusta, kun taas 2 momentissa säädettäisiin tiukemmin edellytyksin sovellettavasta liiketoimintakiellon vaatimista koskevasta neuvottelusta.

24. Esityksen sisältämän 4. lakiehdotuksen 7 §:n 2 momentin mukaan syyttäjä voisi erityisestä syystä tuomioesityksessä sitoutua jättämään vaatimatta liiketoimintakielloa. Esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa ei erityisen kattavasti tehdä selkoa siitä, milloin käsillä voisi olla ehdotetussa säännöksessä tarkoitettu erityinen syy. Perusteluja olisi ollut syytä tässä suhteessa tämentää. Lakivaliokunnan mietinnössä saattaisi tulevan lainsoveltamisen ennakoitavuuden kanalta olla perusteltua pyrkiä arvioimaan, milloin käsillä voisi olla momentissa tarkoitettu erityinen syy.

Yhteisösakosta neuvottelu

25. Esityksessä ehdotetaan nimenomaista sääntelyä siitä, että syyteneuvottelussa voisi neuvotella yhteisösakosta. Asiasta säädettäisiin esityksen sisältämän 3. lakiehdotuksen 9 luvun 5 §:n 2 momentissa, jonka mukaan jos yhteisösakko on oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 §:ssä tarkoitetun tuomioesityksen kohteena, syyttäjä saa vaatia enintään kaksi kolmannesta siitä yhteisösakon euromäärästä, jonka syyttäjä olisi vaatinut ilman tuomioesitystä. Vastaavasti tuomioistuimien saisi tuomita oikeushenkilölle enintään kaksi kolmannesta siitä yhteisösakon euromäärästä, jonka tuomioistuimien olisi tuominnut ilman tuomioesitystä.

26. Esityksessä (esim. s. 53) ehdotetulle sääntelylle esitetyt perusteet ovat nähdäkseni kannatettavia eikä ehdotettuun sääntelyyn ole lainsäädäntötekniistä tai muuta huomautettavaa.

Rikoshyödyt neuvottelu

27. Esityksen sisältämän 1. lakiehdotuksen 1 luvun 8 b §:n 2 momentin mukaan syyttäjä voisi 10 §:ssä tarkoitetussa tuomioesityksessä sitoutua jättämään vaatimatta rikoksen tuottamaa taloudellista hyötyä menetetyksi, jos hyöty vastaa asianomistajalle aiheutunutta vahinkoa. Tällöin syyttäjä voisi jättää vaatimatta hyötyä menetetyksi siltä osin kuin asianomistaja ei vaadi vahingonkorvausta tai edunpalautusta. Tuomioistuimen mahdollisuudesta tunnustamisoikeudenkäynnissä poiketa rikoshyödyn menettämistä koskevan sääntelyn ilmentämästä pääsäännöstä

säädettäisiin 3. lakiehdotuksen 10 luvun 2 §:n 6 momentissa. Ehdotettu sääntely koskisi esityksen (s. 94 ja 108) mukaan tilannetta, jossa asianomistaja vaatii vahingonkorvausta tai edunpalautusta vain osittain, ja tilannetta, jossa asianomistaja ei lainkaan vaadi korvausta tai edunpalautusta. Rikoshyödyistä neuvottelu ei olisi mahdollinen tilanteessa, jossa rikosasialla ei ole asianomistajaa.

28. Esityksessä ehdotettua sääntelyä perustellaan tältä osin sillä, että momentin tarkoittamassa tilanteessa syyttäjän olisi vaadittava asianomistajan vahingonkorvausta tai edunpalautusta ylimenevää osaa rikoshyötynä rikoslain 10 luvun 2 §:n mukaisesti, mikä voi esityksen (s. 54) mukaan muodostua syyteneuvottelun esteeksi. Esityksessä (s. 54) katsotaan, että vaikka ehdotettu sääntely olisi periaatteessa ristiriidassa niin sanotun rikastumiskiellon kanssa, ehdotettu neuvottelumahdollisuus tekisi syyteneuvottelusta houkuttelevampaa sekä kannustaisi epäiltyä tai vastaajaa saavuttamaan sovinnon vahingonkorvauksesta asianomistajan kanssa.

29. Esityksen sisältämät perustelut siinä ehdotetulle rajoitetulle rikoshyödyistä neuvottelemiselle ovat nähdäkseni asianmukaiset eikä ehdotusta esityksessä (s. 115) mainituilla perusteilla ole nähdäkseni pidettävä ongelmallisena perustuslain 15 §:ssä tarkoitetun omaisuudensuojan kannalta, kun kysymys on asianomistajan omaisuudensuojasta.

30. Syyteneuvottelujärjestelmän tehostamiseen liittyvistä syistä saattaisi nähdäkseni kuitenkin vielä syytä arvioida, tulisiko rikoshyödyistä neuvottelua laajentaa koskemaan myös rikoksia, joilla ei ole asianomistajaa. Kysymys olisi esimerkiksi huumausainerikosten tuottamaa hyötyä koskevista neuvottelusta.

31. Esityksessä (s. 39–41) sinänsä käsitellään asianmukaisesti menettämisseuraamuksia koskevaa niin sanottua rikastumiskieltoa sekä laajemman rikoshyödyistä neuvottelun mahdollisia vaikutuksia syyteneuvottelun asianmukaisuuteen sekä hyväksyttävyyteen. Esityksessä (s. 39) katsotaan, että laajempi rikoshyödyistä neuvottelemisen merkitsisi rikastumiskiellon vastaista sääntelyä ja olisi näin kriminaalipoliittisesti arveluttavaa. Lisäksi esityksessä (s. 40) muun muassa todetaan, että rikoshyödyistä neuvottelemisen voisi johtaa sellaiseen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan loukkaukseen, jossa ero tunnustamisen ja tavanomaisen oikeudenkäynnin välillä määrättävien tuomioiden ankaruudessa on huomattava, mistä seuraa vastaajalle paine tunnustaa ja hyväksyä lievempi teko, vaikka hän ei olisi siihen syyllistynyt.

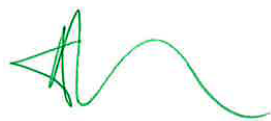
32. On kuitenkin huomattava, että rikastumiskielto on menettämisseuraamussääntelyn soveltamiseen liittyvä tulkintaperiaate, joka toki kytkeytyy rikoshyödyn menettämistä koskevan sääntelyn perusteluihin tavoitteisiin, joiden mukaan rikos ei saa kannattaa. Rikastumiskielto ei näin siis kuitenkaan ole ehdoton kielto vaan menettämisseuraamussääntelyä koskeva tulkintaperiaate, jonka vastinparina on rankaisukielto, jonka mukaan menettämisseuraamusta ei turvaamistomina saa käyttää rangaistuksena. Rikastumiskiellosta ei myöskään johdu täsmällistä ja nimenomaista rikoshyödyn määrittämistä koskevaa oikeusohjetta, vaan rikoshyödyn määrittäminen on käytännössä tapauskohtaista. Rikoslain 10 luvun menettämisseuraamuksia koskeva sääntely sisältää lisäksi varsin laajat mahdollisuudet rikoshyödyn menetetyksi tuomitsemiseen, muun muassa luvun 3 §:ssä tarkoitettu mahdollisuus laajennettuun rikoshyödyn menettämiseen. Laajennettu rikoshyödyn menettäminen tulee kysymykseen esimerkiksi huumausainerikoksen ja törkeän huumausainerikoksen suhteen eikä laajennettua hyödyn menettämistä koskevaa sääntelyä voi pitää täysin ongelmattomana siitä näkökulmasta, että menettämisseuraamusta ei saa käyttää rangaistusluonteisesti. Merkitystä on myös sillä, että huumausainerikosten tuottama hyöty tuomitaan menetetyksi niin sanottua bruttobyötyperiaatetta noudattaen, vaikka lähtökohtaisesti

menetettäväksi on tarkoitettu vain todellinen nettohyöty (ks. KKO 2007:1; nettohyödyistä lähtökohtana ks. HE 80/2000 vp, s. 21/II). Lisäksi on huomattava, että menettämisseuraamuksia koskeva rikoslain 10 luku sisältää säännöksen menettämisseuraamuksen kohtuullistamisesta (rikoslain 10 luvun 10 §), mikä merkitsee, että lainsäädäntö jo nyt sisältää niin sanotun rikastumiskiellon täysimääräisestä ja ehdottomasta soveltamisesta poikkeavaa sääntelyä. Edellä todettu merkitsee myös, että rikoshyödyn määrittämiseen liittyy suhteellisen runsaasti tapauskohtaista tulkintaa, mikä taas ilmentää sitä, että rikastumiskiellon vaikutus rikoshyötyä määritettäessä ei ole välttämättä yksiselitteisesti tai edes yksinkertaisesti arvioitaessa.

33. Vaikuttaakin nähdäkseni siltä, että esityksessä on omaksuttu jossain määrin liian kategorinen näkemys menettämisseuraamussääntelyyn kohdistuvasta niin sanotusta rikastumiskiellosta. Menettämisseuraamussääntelyn laajuus sekä rikoshyödyn määrittämiseen liittyvät usein monimutkaisetkin tulkinnalliset kysymykset merkitsevät, että rikastumiskiellon merkitystä yksittäistapauksessa ei välttämättä voida erityisen yksiselitteisesti määritellä. Tämän vuoksi kysymys onkin nimenomaan tulkintaperiaatteesta, jolla on vaikutusta menettämisseuraamussääntelyn tulkinassa rankaisukiellon periaatteen ohella.

34. Edellä todetun vuoksi saattaisi nähdäkseni olla perusteltua vähintään esityksessä toteutettua laajemmin arvioida, voisiko menettämisseuraamus olla rajoitetusti menettämisseuraamussääntelyn keskeisistä tavoitteista luopumatta neuvottelun kohteena tilanteessa, jossa rikosasialla ei ole asianomistajaa. Esimerkiksi huumausainerikoksissa rikoshyödyn menetetyksi tuomitseminen on voimassa olevan oikeuden mukaan hyvin laajaa ja sanotuissa rikoksissa bruttohyötyperiaate ja mahdollisuus laajennettuun hyötykonfiskaatioon merkitsevät usein hyvin laajaa rikoshyödyn menettämistä. Selvää toki on, että tällaisessa mahdollisessa sääntelyssä rikastumiskiellon ilmentämistä lähtökohdista ei voitaisi liiaksi etäännyä menettämisseuraamussääntelyn rikostorjunnallisen tehon ylläpitämisen vuoksi.

Helsingissä 11.2.2026

Sakari Melander
OTT, VT, rikosoikeuden professori